

ارزشیابی ترجمه معنایی^۱ و ارتباطی^۲

دکتر سید محمد ضیاء حسینی
استاد دانشگاه علامه طباطبایی

ماهیت ترجمه از دیرباز مورد بحث بوده است. گروهی آن را علم و گروهی دیگر هنر خوانده‌اند. زبان‌شناسان بسیاری مانند کاتفورد^۳ (۱۹۶۵) معتقدند که ترجمه باید با دید عینی بررسی و توصیف شود، حال آنکه نظر مقابل آن به بررسی و توصیف و ارزشیابی متن ترجمه شده یعنی حاصل کار ذهنی توجه دارد.

کوشش در تحقیق حاضر این است که یکی از بارزترین نظریه‌های عینی نیومارک^۴ (۱۹۸۸ و ۱۹۸۱) ارزشیابی شود. نیومارک دو نوع ترجمه رامشخص کرده است: یکی ترجمه معنایی که در آن وفاداری به نویسنده و فرهنگ و زبان مبدأ مورد توجه است و دیگری ترجمه ارتباطی که خواننده متن ترجمه شده را پیش نظر دارد. مترجم در اینجا کوشش دارد تا معنای متن مبدأ را استخراج کند، آنگاه آن را در چنان ساختاری از زبان مقصد بگنجاند که خواننده اثری از ویژگیهای زبان و فرهنگ مبدأ را در آن نیابد.

نیومارک همچنین منتهای ترجمه را به سه گروه تقسیم کرده است: احساسی^۵، خبری^۶، و انگیزشی^۷، و بر این پایه ترجمه معنایی را برای منتهای احساسی و ترجمه ارتباطی را برای منتهای خبری و انگیزشی مناسب می‌داند. مقاله حاضر ماهیت ترجمه معنایی و ارتباطی را در منتهای علمی که از نوع متن خبری است بررسی می‌کند.

روش کار

هدف این بررسی این است که معلوم کند اگر یک متن علمی انگلیسی به طریق معنایی و ارتباطی به فارسی ترجمه شود، درک مطلب این دو گونه ترجمه برای فارسی زبانان تفاوتی دارد یا نه. تعداد یکصد نفر از میان دانشجویان رشته زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه علامه طباطبایی برای این بررسی انتخاب شدند. این دانشجویان از محتوای متن ترجمه آگاهی قبلی نداشتند و اما به سبب رشته تخصصی خود با زبان فارسی بخوبی آشنا بودند.

دو ترجمه فارسی، یکی به طریق معنایی و دیگری به طریق ارتباطی، از یک متن انگلیسی در زمینه تغذیه و باغبانی^۸ انتخاب شد. به دنبال هر یک از دونوع ترجمه، تعدادی پرسشهای درک مطلب قرار داشت. متن ترجمه شده حاوی اطلاعاتی بود که درک آنها نیاز به پیش آگاهی ویژه علمی نداشت. همچنین دانشجویان منتخب برای پاسخ دادن به پرسشها صرفاً می‌بایست به اطلاعات متن متکی می‌بودند و از دانش پیشین خود نمی‌توانستند برای این منظور استفاده کنند.

تعداد پنجاه نسخه از هرگونه ترجمه تهیه شد. ترجمه «الف» به طریق ارتباطی و ترجمه «ب» به طریق معنایی بود. تعداد یکصد نفر از میان دویست و پنجاه نفر دانشجو پس از مطالعه به پرسشهای ترجمه پاسخ دادند. پاسخها

گردآوری، نمره گذاری و طبقه بندی شدند. نتیجه محاسبات به شرح زیر است:

	Σf	Σfx	$f(X_s - X_c)^2$	X	S^2
متن «الف»	۵۰	۳۰۲	۲۸۸/۹۱	۶,۰۴	۵,۷۹۴
متن «ب»	۵۰	۲۰۹	۱۵۹/۳۸	۴,۱۸	۳,۲۵۲

نشانه های جدول بیان کننده این مفاهیم است:

Σf	مجموع فراوانی دانشجویان	X	میانگین
Σfx	مجموع فراوانی نمره ها	S^2	متغیر

محاسبات نشان داد که نمره های درک مطلب متنهای الف و ب تا حد ۰/۰۱ تفاوت قابل ملاحظه دارند. به سخن دیگر، دانشجویان متن ترجمه ارتباطی مطالب علمی را بسیار بهتر از متن ترجمه معنایی همان مطالب درک کردند.

بحث و نتیجه گیری

بر پایه یافته های بالا می توان با اطمینان علمی ادعا کرد که برای برنامه ریزی تربیت مترجم در دانشگاههای کشور لازم است توجه به نحوه ترجمه و ممارست در آن ملحوظ گردد. متنهای گوناگون باید به راههای گوناگون ترجمه شود. همچنین برخلاف آنچه اکنون مرسوم است و کوشش می شود تا به واژگان، ساختار و نویسنده به اصطلاح وفادار بمانند، روشن شده است که اینگونه ترجمه دانشجویان را بامشکل درک مطلب مواجه می کند. کتاب و مطالب علمی باید چنان ترجمه شوند که اثری از زبان و فرهنگ خارجی در آن نباشد و به فارسی روان و در قالب طرز تفکر فارسی زبانان باشد.

به دو طرح زیر دقت کنید:

(الف) ساختار زبان فارسی → ساختار زبان خارجی

(ب) ساختار زبان فارسی → پیام → ساختار زبان خارجی

طرح (الف) نشان می دهد که مترجم واژگان و جمله های متن خارجی را به واژگان و ساختار فارسی برمی گرداند و می کوشد در انتخاب معادلهای دقت کند تا به نویسنده وفادار باشد. بدین معنی که از قالب ساختار زبان بیگانه خارج نشود.

طرح (ب) نشان می دهد که مترجم می کوشد از ساختار زبان خارجی "پیام" نویسنده را استخراج کند. آنگاه در زبان فارسی جستجو کند و دریابد که فارسی زبانان چنین پیامی را در قالب چه ساختاری بیان می کنند، و آنگاه همان ساختار را انتخاب کند. در اینجا مترجم به پیام نویسنده وفادار است نه به واژگان و ساختار زبان خارجی.

بر پایه یافته یافته این تحقیق طرح (الف) مردود است و صرفاً از طریق طرح (ب) می توان مطمئن شد که خواننده متن ترجمه شده با مشکل درک مطلب مواجه نمی شود.

پی نوشت :

- ۱- Semantic
 ۲- Communicative
 ۳- Catford
 ۴- Newmark
 ۵- Expressive: این گونه متنها مانند متنهای ادبی برای بیان احساس و خیال به کار می روند.
 ۶- Informative: مانند متنهای علمی برای اطلاع رسانی به کار می روند.
 ۷- Vocative: مانند متنهای تبلیغاتی برای ایجاد انگیزش و تحرک در خواننده به کار می روند.

کتابنامه

Catford, G. J. 1974. *A Linguistic Theory of Translation*. London: Oxford University Press.

Miremadi, S. A. 1993. *Theories of Translation and Interpretation*. Tehran: SAMT.

Newmark, P. 1981. *Approaches to Translation*. Oxford: Pergamon Press.

-----, 1988. *A Textbook of Translation*. London: Prentice Hall.

فرزانه، فرحزاد. ۱۳۶۹. *نخستین درسهای ترجمه*. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.

" " ۱۳۷۴. *ترجمه پیشرفته ۱*. تهران: دانشگاه پیام نور.

یارمحمدی، لطف الله، ۱۳۷۲. *شانزده مقاله در زبان شناسی کاربردی و ترجمه*. شیراز: انتشارات نوید.